

Анотація

Чайка В.В. Ісламський чинник як детермінанта зовнішньої політики Франції на сучасному етапі.

Робота на здобуття кваліфікації магістр міжнародних відносин за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». – Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2025.

*Зміст анотації.***ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ**

Актуальність теми. В умовах глобалізації, коли світ стикається з численними конфліктами, включаючи зростання релігійних та ідеологічних конфліктів, радикалізацію деяких мусульманських громад і терористичну загрозу. Особливого значення набуває вивчення ісламського чинника у зовнішній політиці Франції. Саме Франція, будучи країною Середземноморського регіону, більше за інші країни ЄС відчуває наслідки загострення міграційної кризи, що впливає на її внутрішньополітичний та внутрішньо економічний розвиток. Як центральна країна Європейського Союзу, Франція має значний вплив на геополітичні процеси, а її зовнішня політика, зокрема щодо мусульманських країн і власних мусульманських громад, є важливим фактором європейської та глобальної стабільності.

Розглядаючи внутрішні міграційні процеси у Франції, слід зазначити, що збільшення міграційних потоків веде до активізації терористичної діяльності, зростання рівня злочинності, релігійних конфліктів, підвищення безробіття та значних державних витрат на підтримку мігрантів. Усі ці чинники змушують уряд Франції вживати радикальних заходів у короткостроковій перспективі для контролю над міграційними потоками та адаптації національного і європейського законодавства для більш ефективної міграційної політики.

Слід також враховувати, що Франції є одна з найбільших мусульманських громад у Європі, яка впливає на французький суспільно-політичний дискурс, міжкультурний діалог і політику безпеки. А також історична присутність Франції в мусульманських країнах, особливо в Північній Африці та на Близькому Сході, зумовлює її активну дипломатичну діяльність у регіоні. Саме тому зовнішня політика Франції відображає її становище, як ключового гравця у боротьбі з міжнародним тероризмом. Франція є активним учасником вирішення конфліктів у мусульманських країнах і водночас сприяючи економічному та культурній співпраці з країнами мусульманського світу.

Беручи до уваги актуальність міграційної кризи в країнах ЄС, проведення даного дослідження є особливо важливим, адже дозволяє глибше зрозуміти механізми впливу ісламського чинника на міжнародну політику, а також оцінити роль Франції у світовій політичній арені в умовах зростаючої поляризації і конфліктів, що мають релігійний підтекст. Тому можна

стверджувати, що дана тема є актуальною та потребує більш детального аналізу.

Об'єктом дослідження зовнішня політика Франції на сучасному етапі.

Предметом дослідження є вплив ісламського чинника на формування та реалізацію зовнішньої політики Франції.

Хронологічні рамки дослідження обмежуються 2010 р. до сьогодення. Нижня межа дослідження пояснюється початком «Арабської весни». Верхня межа – сьогодення, зважаючи на сучасні конфлікти та загрози, що виникають під впливом ісламського чинника. Інколи автор свідомо звертається до подій більш раннього часу, щоб обґрунтувати ту чи іншу тезу генези та передумов предмету дослідження.

Територіальні рамки дослідження обмежуються територіями Французької Республіки.

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей реалізації перспектив зовнішньої політики Франції в контексті ісламського чинника

Для досягнення мети, автор ставить наступні завдання:

- визначення термінологічне визначення ісламського чинника у контексті французької зовнішньої політики;
- дослідити джерельну базу дослідження;
- розглянути теоретико-методологічні засади дослідження;
- вивчити зовнішні фактори ісламського напрямку французької зовнішньої політики;
- розглянути інтеграційну політику щодо іммігрантів-мусульман, як внутрішній фактор зовнішньої політики Франції;
- визначити сучасні тенденції міграційної політики Франції;
- дослідити вплив подій «Арабської весни» на францусько-арабські міграційні відносини;
- проаналізувати феномен ісламського екстремізму;
- дослідити участь Франції у військових та миротворчих операціях в країнах ісламського світу;
- розглянути перспективи розвитку зовнішньої політики Франції в контексті протидії ісламському екстремізму.

Наукова новизна роботи визначається, передусім недостатньою розробленістю теми в українській міжнародно-політичній науці і полягає у тому, що у магістерській роботі:

- вперше здійснено системне та комплексне дослідження феномену ісламського екстремізму;
- поглиблено розгляд участь Франції у військових та миротворчих операціях в країнах ісламського світу;
- здійснено спробу виявлення перспективних шляхів розвитку зовнішньої політики Франції в контексті протидії ісламському екстремізму.

Методологія та методи дослідження становить сукупність філософських та наукових підходів до розуміння проблеми, що було обумовлено метою та завданнями дослідження. Дане дослідження охоплює

основні принципи об'єктивності, системності та термінологічної точності. Автор використав багатоаспектний підхід дослідження, який включає системні, інституційні, аксіологічні та комплексні перспективи, що дозволяє поглиблено та багатоаспектно розглядати аналізовану проблему.

Практичне значення роботи полягає в тому, що роботу написано в наукових та навчальних цілях. Матеріали цієї курсової роботи можуть бути корисними для студентів, які пишуть освітньо-кваліфікаційні або магістерські роботи, для авторів навчальних посібників і підручників, а також для викладачів загальних і спеціальних курсів, таких як «Історія міжнародних відносин», «Історія дипломатії» і інші.

Апробація результатів дослідження. Частина теоретичних положень та висновків цього дослідження знайшла відображення у виступах на 5 конференціях: V Всеукраїнська науково-практична конференція «Політичні трансформації сучасного суспільства» (м. Полтава, 22 лютого 2024 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття» (м. Житомир, 7–8 грудня 2023 р.); XXI Міжнародна наукова конференція «Ольвійський форум – 2024: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (20-23 червня 2024 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція (XXXVII Харківські політологічні читання) «Українська національна ідея в сучасному міждисциплінарному дискурсі» (м. Харків, 27 вересня 2024 р.); XXVII Всеукраїнська щорічна науково-практична конференція «Могилянські читання – 2024: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 6-10 листопада 2024 р.).

Публікації. За результатами магістерського дослідження було підготовлено та надруковано наукову статтю на тему «Ісламський чинник як детермінанта зовнішньої політики та безпеки Франції на сучасному етапі» у журналі Старожитності Лукомор'я.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 126 сторінок, з них основного тексту – 110 сторінок. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, 10 підрозділів, висновків, списку джерел та літератури (131 найменувань українською, англійською, французькою мовами).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету та завдання роботи, об'єкт та предмет дослідження; сформульовано наукову новизну, з'ясовано практичне значення отриманих результатів, їх апробація, окреслено структуру роботи.

У першому розділі «**Теоретичні основи дослідження**» проаналізовано стан наукової розробки та джерельної бази проблеми, описано категоріальний апарат, принципи, підходити та методи дослідження проблеми.

У пункті 1.1 *«Ісламський чинник міжнародних відносин у сучасній літературі»* розглянуто, як ісламський чинник трактується та аналізується у сучасних дослідженнях міжнародних відносин. Встановлено, що наявний стан наукової розробки є досить широким та об'єктивним, проте, з огляду на динамічні зміни у міжнародно-політичній ситуації як у світі, так і у Франції, з урахуванням модернізації зовнішньополітичного курсу та змін у ісламському світі наукові доробки не повністю розкривають проблематику об'єкту дослідження

У пункті 1.2 *«Джерельна база дослідження»* розглянуто сучасний стан наукової розробки теми ісламського чинника та аналізу джерельної бази, використаної у дослідженні. Розглядаються основні наукові праці, які висвітлюють питання ісламського чинника, зокрема, роботи провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Також висвітлена невелика кількість робіт, присвячених аналізу саме особливостям французької дипломатії та зовнішньої політики у розрізі ісламського чинника.. Існує значна кількість джерел, що забезпечують можливість всебічного та об'єктивного аналізу ісламського чинника як детермінанта зовнішньої політики Франції на сучасному етапі. Варто підкреслити, що саме ця джерельна база дала змогу детально відстежити й оцінити останні трансформації у зовнішній політиці Франції.

У пункті 1.3 *«Теоретико-методологічні засади дослідження»* Розглянуто методологію дослідження, яка ґрунтується на наборі принципів і методів аналізу явищ, процесів і тенденцій у сфері міжнародних відносин. було описано та проаналізовано принципи, підходи та методи наукового пізнання та міжнародно-політичної науки, які дозволили здійснити дослідження впливу ісламського чинника на зовнішню політику Франції.

У другому розділі **«Зовнішні та внутрішні фактори ісламського вектору французької зовнішньої політики»** проаналізовано основні фактори, що мають вплив на французьку зовнішню політику.

У пункті 2.1 *«Зовнішні фактори ісламського напрямку французької зовнішньої політики»*. Встановлено, що участь французьких військових у конфліктах у країнах з мусульманською більшістю в поєднанні з поточною дестабілізацією ісламського світу та зростанням глобалізації сприяли припливу нової хвилі мусульманських мігрантів до Франції в пошуках кращих можливостей. Було розглянуто фактори ісламського напрямку, що мають вплив на зовнішню політику Франції. Встановлено причини наявності зв'язку між Францією та деякими ісламськими країнами. Визначено їх взаємозв'язок, зважаючи на різні сфери впливу.

У пункті 2.2 *«Інтеграційна політика щодо іммігрантів-мусульман, як внутрішній фактор зовнішньої політики Франції»* Проведено аналіз інтеграційної політики Франції щодо іммігрантів-мусульман. Визначено, що країна проводить низку заходів для залучення мусульманського населення. Незважаючи на намагання французької сторони створити умови для поступової адаптації до нових умов життя, проте повною мірою цього не вдалось досягти. Так, було вжито заходів для особистісного контролю за

зовнішнім виглядом мусульманського населення (особливо жінок), нагляд у суспільній сфері (наприклад побудова мечетей та місць для молитви), розвиток у політичній сфері (заснування союзів, можливість бути обраними) тощо.

У третьому розділі **«Міграційна політика Франції щодо країн ісламського світу»** приділяється увага аналізу міграційних заходів з боку Франції, щодо ісламських мігрантів.

У пункті 3.1 *«Сучасні тенденції міграційної політики Франції»* проаналізовано сучасні тенденції міграційної політики Франції. Встановлено, що уряд Франції намагається посилити контроль за міграційними процесами та унеможливити перебування на території Франції нелегальним шляхом.

У пункті 3.2 *«Вплив подій «Арабської весни» на французько-арабські міграційні відносини»* визначено, що події Арабської весни спричинили загострення міграційних процесів у Європі. Особливо гостро це відчула Франція, яка втрутилась в конфлікт та прагнула посилити свій вплив. Проводячи політику, що забезпечувала підтримку мігрантів, це призвело до збільшення концентрації мігрантських спільнот у великих містах Франції, часто з низьким рівнем інтеграції, призвела до соціальної напруги, економічних труднощів та політичних дебатів навколо питання ідентичності, безпеки та соціальної згуртованості, що й зробило проблему міграції особливо гострою для французького суспільства.

У четвертому розділі **«Розгортання ісламського екстремізму та терористичні акти у Франції у XXI ст.»** проаналізовано сучасні тенденції ісламського екстремізму у Франції у XXI столітті.

У пункті 4.1 *«Феномен ісламського екстремізму»* визначено термін екстремізм, а також його значення у розрізі саме ісламського екстремізму. Встановлено, що для ефективної боротьби з екстремізмом і тероризмом, що використовує релігійні підстави, необхідно усвідомлення того, що екстремізм і тероризм так само, як і злочинність, виростають із самого суспільства та розвиваються разом з ним. Вони іманентні суспільству, отже, їхнє повне викорінення неможливе. Екстремізм і тероризм можуть бути лише локалізовані за рахунок завчасного усунення умов та факторів, що їх породжують.

У пункті 4.2 *«Участь Франції у військових та миротворчих операціях в країнах ісламського світу»* доведено, що Франція активно займається міжнародними миротворчими місіями ООН. Миротворча діяльність має ряд унікальних переваг, таких як легітимність і принцип розподілу відповідальності. Варто відзначити, що Франція продовжує співпрацю з авторитарними лідерами з метою забезпечення стабільності, навіть коли це суперечить заявам про зменшення військової присутності. Внаслідок цього вона формує систему безпеки, залишаючи військовий контингент після завершення операцій, що сприяє стабільності в центральній Африці та захищає свої економічні інтереси, утруднюючи поширення терористичних груп

У пункті 4.3 *«Перспективи розвитку зовнішньої політики Франції в контексті протидії ісламському екстремізму»* розглянуто ісламський екстремізм як політичний рух, що має на меті надання впливу на процес державного та суспільного розвитку виходячи з власних релігійно-правових норм. В основі теоретичних побудов ісламських екстремістів лежить переконання, що сучасне мусульманське суспільство втратило свій ісламський характер. Доведено що саме проблема екстремізму є важливою

У **висновках** узагальнено головні результати магістерського дослідження.

1. визначено термінологічне визначення ісламського чинника у контексті французької зовнішньої політики. Так, серед українських дослідників було виокремлено тих науковців, які аналізували ісламський чинник у розрізі політики ЄС. Особливу увагу приділено заходам держави для підтримки секуляризму, контролю релігійного впливу та управління міграційними потоками. Також досліджували причини, перебіг і наслідки міграційної кризи в ЄС з акцентом на її вплив на Францію. Крім цього, автори розглядали роль Франції в миротворчих місіях та операціях ООН. У статтях науковці аналізують участь Франції в міжнародних миротворчих зусиллях, спрямованих на стабілізацію конфліктів в арабо-мусульманських країнах. Також українські дослідники розглядають концепцію колективної безпеки як фундаментального принципу підтримання стабільності у світі.

2. досліджено джерельну базу дослідження. Всі джерела було поділено на декілька груп. Перша група – Міжнародні угоди та рішення. До цієї групи було віднесено декларації, конвенції, резолюції тощо. Так, наприклад можна віднести Декларацію ООН про права людини, Європейська конвенція з прав людини, Стамбульську конвенцію Ради Європи, Конвенцію про статус біженців, Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму, Резолюцію Ради Безпеки ООН 1373 (2001 року) тощо. Законодавчі акти Франції також були розглянуті. Серед них можна виокремити Закон про боротьбу з тероризмом і фінансуванням терористичної діяльності, (2017 року). Закон про боротьбу з сепаратизмом (2021 року), Кодекс внутрішньої безпеки Франції, Закони про надзвичайний стан (2015 – 2017 рр.). Наступною групою джерел є постанови та стратегія уряду Франції. До них відносять Національний план протидії радикалізації, Стратегія кібербезпеки Франції, тощо. Наступна група офіційні сайти. Перш за все було відзначено сайт міністерства зовнішньої політики Франції, Міжнародної організації з міграції (IOM). Крім цього були також проаналізовані статистичні звіти, які виокремлено в окрему групу.

3. розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження. Автор використав багатоаспектний підхід дослідження, який включає системні, інституційні, аксіологічні та комплексні перспективи, що дозволяє поглиблено та багатоаспектно розглядати аналізовану проблему. Було досліджено та розглянуто детально кожен з підходів. Окрім цього, для проведення даного дослідження було використано різні методи і методологічні підходи, що

дозволяють здійснити глибокий та всебічний аналіз проблеми. Так, можна виокремити такі методи як аналіз і синтез, дедукція та індукція, теоретичне узагальнення, аналіз документальних джерел і літератури, статистичний і порівняльний аналіз, описово-хронологічний метод, геополітичний аналіз, компаративний метод, ретроспективний аналіз, контент-аналіз, а також методи узагальнення, групування та кейс-метод. Так, завдяки проведеному дослідженню автором було описано та проаналізовано ключові моменти, що дозволили здійснити дослідження впливу ісламського чинника на зовнішню політику Франції.

4. вивчено зовнішні фактори ісламського напрямку французької зовнішньої політики. У результаті дослідження зовнішніх чинників, що впливають на ісламський вектор французької зовнішньої політики, з'ясовано, що ключову роль у його формуванні відіграють такі фактори, як загострення міжнародної терористичної загрози, активність ісламістських рухів у країнах Північної Африки та Близького Сходу, а також геополітичні інтереси Франції у регіоні. Крім того, важливим чинником виступає міграційна політика ЄС та тісна взаємодія Франції з міжнародними партнерами у сфері безпеки. Зовнішній тиск з боку глобальних викликів змушує Францію адаптувати свою політику, балансує між боротьбою з екстремізмом і дотриманням прав людини, що формує особливу динаміку у відносинах із мусульманським світом.

5. розглянуто інтеграційну політику щодо іммігрантів-мусульман, як внутрішній фактор зовнішньої політики Франції. Виявлено, що успішна інтеграція цієї групи сприяє стабілізації внутрішнього середовища та створює позитивну основу для зовнішньополітичних рішень. Результати аналізу свідчать, що залучення мусульманської спільноти до активного громадського життя допомагає зменшити соціальну напругу, запобігти радикалізації та посилити національну згуртованість. Впровадження інклюзивних інтеграційних механізмів не лише сприяє внутрішній гармонії, але і зміцнює позиції Франції на міжнародній арені, дозволяючи країні формувати більш збалансований і гнучкий зовнішньополітичний курс.

6. визначено сучасні тенденції міграційної політики Франції. Останні роки характеризуються посиленням контролю над міграційними потоками, зростаючою увагою до питань безпеки та прагненням до збереження республіканських цінностей. Уряд Франції намагається поєднати принципи гуманізму з жорсткішими підходами до регулювання імміграції, що проявляється у впровадженні нових законодавчих ініціатив, спрямованих на боротьбу з нелегальною міграцією, удосконаленні процедур надання притулку та інтеграції новоприбулих. Водночас спостерігається прагнення забезпечити кращу адаптацію іммігрантів до французького суспільства через акцент на секуляризмі, мовній інтеграції та громадянській освіті. Ці тенденції формують нову модель міграційної політики, яка прагне збалансувати соціальну єдність, економічні інтереси та національну безпеку.

7. досліджено вплив подій «Арабської весни» на французько-арабські міграційні відносини. Встановлено, що хвиля революційних змін у

країнах Північної Африки та Близького Сходу призвела до значного зростання кількості біженців і мігрантів, які шукали притулку в європейських країнах, зокрема у Франції. Цей процес виявив слабкі місця французької міграційної системи, змусив уряд переосмислити підходи до прикордонного контролю, гуманітарної допомоги та інтеграції. Події «Арабської весни» також посилили політичні дискусії всередині Франції щодо ролі ісламу, міграції та національної ідентичності, що, у свою чергу, вплинуло на формування більш вибіркової та безпеково орієнтованої міграційної політики. У результаті Франція зміцнила співпрацю з країнами походження мігрантів і посилила контроль над імміграційними процесами, зокрема в контексті боротьби з тероризмом і незаконною міграцією.

8. проаналізовано феномен ісламського екстремізму. Для ефективної боротьби з екстремізмом і тероризмом, що використовує релігійні підстави, необхідно усвідомлення того, що екстремізм і тероризм так само, як і злочинність, виростають із самого суспільства та розвиваються разом з ним. Вони іманентні суспільству, отже, їхнє повне викорінення неможливе. Екстремізм і тероризм можуть бути лише локалізовані за рахунок завчасного усунення умов та факторів, що їх породжують.

9. досліджено участь Франції у військових та миротворчих операціях в країнах ісламського світу. Варто відзначити, що Франція продовжує співпрацю з авторитарними лідерами з метою забезпечення стабільності, навіть коли це суперечить заявам про зменшення військової присутності. Внаслідок цього вона формує систему безпеки, залишаючи військовий контингент після завершення операцій, що сприяє стабільності в центральній Африці та захищає свої економічні інтереси, утруднюючи поширення терористичних груп.

розглянуто перспективи розвитку зовнішньої політики Франції в контексті протидії ісламському екстремізму. Було проаналізовано розгортання ісламського екстремізму та терористичні акти у Франції у XXI ст. Визначено різні погляди на визначення екстремізму. Так, вчені визначають ісламський екстремізм як політичний рух, що має на меті надання впливу на процес державного та суспільного розвитку виходячи з власних релігійно-правових норм. В основі теоретичних побудов ісламських екстремістів лежить переконання, що сучасне мусульманське суспільство втратило свій ісламський характер. Доведено що саме проблема екстремізму є важливою для Французької Республіки, зважаючи на специфіку її зовнішньої політики

Ключові слова: екстремізм, ісламський чинник, зовнішня політика, безпековий фактор, Європейський Союз, Франція, міграційна політика, російсько-українська війна

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати магістерської роботи:

Стаття в наукових виданнях

1. Вовчук Л., Чайка В. Ісламський чинник як детермінанта зовнішньої політики та безпеки Франції на сучасному етапі. *Старожитності Лукомор'я*. 2025. №2 (29). С. 228 – 238. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.2.344>

Матеріали і тези конференцій

2. Чайка В. В. Ісламський чинник у політиці країн ЄС: приклад Франції. *Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Житомир, 7–8 грудня 2023 р.). С. 534-537. URL: http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8358/1/ТЕЗИ_НБ.pdf
3. Чайка В. В. Історичний фон: аналіз розвитку протидії ісламському екстремізму у Франції. *Українська національна ідея в сучасному міждисциплінарному дискурсі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (XXXVII Харківські політологічні читання, м. Харків, 27 вересня 2024 р.). С. 82–84. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5498&download_id=1939&srsId=AfmBOop_P2IMZb3O7IJhcv9rO2Hlv432vVzmYed8BhbhUfUQK8vVu7OH
4. Чайка В. В. Мусульманська спільнота у Франції: інтеграція та адаптація. *Політичні трансформації сучасного суспільства: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Полтава, 22 лютого 2024 р.). С. 204-207. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi80/0060340.pdf>
5. Чайка В. В. Участь Франції у військових і миротворчих операціях в ісламізованих країнах Африки: приклад Руанди. *Могилянські читання–2024: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти: матеріали XXVII Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції* (м. Миколаїв, 6–10 листопада 2024 р.). С. 127-130 URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2505/1/Соціальні%20науки%20та%20журналістика.pdf>
6. Чайка В. В. Шляхи забезпечення ефективності зовнішньої політики Франції в контексті протидії ісламському екстремізму. *Ольвійський форум – 2024: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі: матеріали XXI Міжнародної наукової конференції* (м. Миколаїв, 20–23 червня 2024 р.). С. 57-60. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2338/1/ОФ-2024.%20Актуальні%20проблеми%20міжнародних%20відносин.pdf>